УДК 281.9.44
ББК 86.372.44
З 41

З 41 Історія, культура та освіта: християнський вимір (присвячується вшануванню пам'яті Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України, 1000-річчю упокоєння Князя Київського Володимира Великого, 220-річчю створення Подільської єпархії): зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. – Хмельницький : Вид-во ХІ МАУП, 2015. – Вип. 4. – 212 с.

У збірнику наукових праць вміщено статті VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції "Історія, культура та освіта: християнський вимір". Авторами статей розкрито такі питання: Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Володимир – вчитель, пастир, патріот; Святий Рівноапостольний Великий Князь Володимир – Хреститель Київської Русі; Хмельницька єпархія: історія та сучасність; першоджерела в дослідженні історії Поділля; просвітителі та сповідники Подільської землі; педагогіка духовності.

Редакційна колегія:

Головний редактор: Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Хмельницького інституту МАУП.

Члени редакційної колегії:

Адамський В.Р., перший заступник Голови Хмельницької обласної ради; **Авсієвич А.В.,** доктор філософії в галузі права; **Байдич В.Г.,** кандидат історичних наук, директор Державного архіву Хмельницької області; **Брицький П.П.,** доктор історичних наук, професор; **Гуменюк А.Ф.,** кандидат економічних наук, доцент; **Гундерук Л.М.,** кандидат психологічних наук, доцент; **Дацюк О.А.,** кандидат богослов'я; **Ковальчук Т.В.,** кандидат історичних наук; **Коцюк В.Д.,** кандидат історичних наук; **Олійник В.В.,** кандидат педагогічних наук, доцент; **Олійник М.П.,** кандидат історичних наук, доцент; **Трембіцький А.М.,** кандидат історичних наук, старший науковий співробітник; **Парандій В.О.,** кандидат історичних наук (відповідальна за випуск).

Рецензенти:

Лозовий В.С., *доктор історичних наук, професор (м. Київ).*
Земський Ю.С., *доктор історичних наук, професор (м. Біла Церква).*

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 23 травня 2015 р.)

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2015

християнська мораль, або, як він її називає, "рабська мораль". Він заявляє: "Мораль не є уже більше вираженням умов, які необхідні для життя і зростання народу, його глибокого інстинкту життя, вона стала абстрактною, протилежністю життю….Що таке єврейська, що таке християнська мораль? Випадок, що втратив свою невинність, нещастя, опоганене поняттям "гріх", добробут як небезпека, як "спокуса", фізіологічно погане самопочуття, що отруєне черв'яком совісті".

Список використаних джерел та літератури:

1. Ніцше Ф. Так казав Заратустра: книга для всіх і ні для кого: переклад з нім. / Худож.-оформ. Б. Ф. Бублик. – М. : вид-во АСТ, ФОЛІО, 2001. – 352 с. – (Філософія. Майстра). – ISBN 5-17-005978-7

2. Ніцше Ф. Антихрист: прокляття християнству: переклад з нім. / Худож.-оформ. Б. Ф. Бублик. – М. : вид-во АСТ, ФОЛІО, 2001. – 352 с. – (Філософія. Майстра). – ISBN 5-17-005978-7

3. Ніцше Ф. Народження трагедії, або еллінство і песимізм; Так говорив Заратустра; Казус Вагнер; Сутінки ідолів, або як філософствують молотом; Антихрист; Ессе Homo: Пер. з нім. / Фрідріх Ніцше; [Вступ. ст. Т. Манна, с. 5-40]. – М. : АСТ: НФ "Пушкін. Б-ка", 2004. – 758, [1] с. ; 22 см. - (Золотий фонд світової класики). – Бібліогр. в прямуючи .: с. 695-757. – 6000 екз. – ISBN 5-94643-099-8 (Пушкін. Б-ка). – ISBN 5-17-024113-5 (АСТ)

4. Макіавеллі Н. Вибрані твори / Ніколо Макіавеллі. – М. : Худож. літ-ра, 1982.

5. Філософська енциклопедія в п'яти томах. Т 4. – М. : Держ. наук. вид-во "Радянська енциклопедія", 1962. – 575 с.

Л. М. Гундерук,
кандидат психологічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

САМОПІЗНАННЯ ЯК ПОШУК ІСТИННОГО "Я" ОСОБИСТОСТІ

"Я знаю все, та тільки не себе", – писав Франсуа Війон у період французького Відродження, коли актуальними стали питання не лише пізнання довколишнього світу, але, насамперед, пізнання людини, її сутності в мінливому суспільному житті. Як часто повторюємо цю фразу ми у

сьогоднішньому житті, звертаючись до свого внутрішнього світу, не знаходячи пояснення своїм вчинкам чи патернам поведінки. Повертаємось до цих слів і тоді, коли зі студентами аналізуємо результати (і дивуємось ним!) психодіагностичних досліджень власної особистості.

Процес самопізнання є постійним та нескінченим і відбувається завдяки нашій самосвідомості. У філософській літературі він трактується по-різному: одні автори у самопізнанні бачать лише умову самосвідомості, інші – лише його результат, а треті зовсім не згадують здібність самопізнання у зв'язку з діяльністю самосвідомості.

Сократ, Платон, Локк, Кант, Гегель розглядали самопізнання як найважливіший обов'язок та цілком здійсненне завдання кожної особистості. Його специфіка виявляється не стільки в психологічних механізмах, загальних для всіх видів самопізнання, оскільки в змісті, що відображає в нормативно-ціннісному ракурсі положення особи в системі моральних відносин, характер її моральної діяльності, моральні якості, вчинки, їх мотиви та ін. Самопізнання – одна з основних форм виявлення та засіб збагачення, розвитку моральної самосвідомості. Необхідність в ньому зумовлена суспільною необхідністю в оптимальній регуляції кожною людиною своєї моральної діяльності на основі достатньо повної та вірної інформації не лише про навколишнє середовище (його моральних наказів, очікувань, санкцій), але і про себе самого (свої моральні обов'язки та права, спонуки та дії, моральний склад).

Самопізнання є необхідним не тільки для вивчення себе, своїх якостей та можливостей, а й передбачає планування роботи над собою з метою самовдосконалення.

Самопізнання – невід'ємний компонент психічного життя особистості, що сприяє її повноцінному "функціонуванню". Процес самопізнання – це копітка робота, що вимагає від суб'єкта значних зусиль, невпинної праці над собою, оскільки самопізнання взаємодіє з психічними утвореннями, якостями, властивостями, які або сприяють його розгортанню, або гальмують. Необхідною умовою розвитку особистості виявляється її постійне перебування в "стані самопізнання", розвиток рефлексивних здібностей (М. Келесі).

Формою самопізнання є усвідомлення людиною власної гідності (поняття, що виражає уявлення про цінність будь-якої людини як особистості). Підтвердження та утвердження своєї гідності – запорука благополуччя особистості у взаємодії з іншими людьми. З одного боку, усвідомлення людиною власної гідності є одним із способів усвідомлення своєї відповідальності перед собою як особистістю, а з іншого – гідність

особистості вимагає й від співрозмовників поваги до неї, визнання за індивідом відповідних прав і можливостей. Завдяки почуттю власної гідності людина усвідомлює себе як індивідуальну реальність, як самодостатню особистість. Результати численних досліджень показують, що люди з почуттям власної гідності щасливіші, їм менше властиві невротизм та схильність до наркоманії і алкоголізму. Водночас той, хто вважає себе компетентним і результативним, перебуває у вигіднішому становищі. А. Бандура об'єднав усі ці дослідження в концепцію самоефективності: почуття власної компетентності та ефективності. Воно різниться від самоповаги й почуття власної гідності. Концепція самоефективності – наукове тлумачення мудрості, яка міститься в позитивному мисленні. Люди, наділені високою самоефективністю, наполегливіші й менш тривожні, краще навчаються й менше схильні до депресій. Також доведено, що дивіденди приносить оптимістична віра у власні можливості.

Одним з рівнів розвитку самопізнання особистості є самоконтроль, який передбачає усвідомлене, вольове управління своїм психічним життям та поведінкою відповідно до Я-характеристик, ментальності, ціннісно-смислової, погребово-мотиваційної та когнітивної сфер. Здатність до самоконтролю визначається вимогами соціуму до поведінки особистості й передбачає можливість індивіда як активного суб'єкта усвідомлювати й контролювати ситуацію. Показником зрілості й культури особистості є рівень розвитку самоконтролю.

Однак будь-який об'єкт пізнання, а людина в цій якості й поготів, є невичерпним. Тому самопізнання, як і будь-яка інша форма пізнання, не приводить до кінцевого, абсолютно завершеного знання. Відносність знань про себе зумовлена постійними змінами у часі реальних умов життєдіяльності й самої людини. Часто простежується розбіжність між реальними змінами людини й тим, що відображено нею в образі самої себе, коли нове у психічному розвитку ще стало змістом її знання. Недостатньо ясно усвідомлюючи те нове в собі, що з'явилося, людина немовби із запізненням його "відкриває" і до того часу користується старими знаннями про себе, старими оцінками, хоча вони насправді вже не відповідають змісту нового психологічного утворення й об'єктивному його прояву.

Самопізнання завжди пристрасне. Відбиваючи реальне буття особистості, воно робить це не дзеркально. Це ще одна причина того, чому уявлення людини про саму себе не завжди адекватне.

Самопізнання відрізняється своєрідним сполученням об'єктивного та суб'єктивного, конкретного та абстрактного, одиничного та загального, чуттєво-емоціонального та логічно-раціонального. Найважче – пізнати

самого себе, попереджував Фалес, а Бекон уточнював: “У всякому разі необхідно докласти не менше, а то й швидше і більше для того, щоб отримати про самих себе, а не лише про інших, детальні та правильні уяви” [3]. Важкість ця, очевидно, в тому, що суб’єкт пізнання одночасно є об’єктом для себе, а це неминуче породжує небезпеку суб’єктивізму в дослідженні та поясненні своїх помислів, переживань, вчинків та якостей. Моральне самопізнання не може бути спрощеним, так як власна особистість представляє особливу зацікавленість для суб’єкта, тим більше, коли питання постає щодо її моральної цінності. Водночас воно повинно бути неупередженим та спрямоване на досягнення об’єктивної істини. “Щоб об’єктивно осягнути свої переживання, необхідно не реєструвати лише те, що безпосередньо дане у видіннях свідомості, а відкритими очима поглянути на свою реальну життєву позицію, якою зумовлені ці переживання, та усвідомлювати себе в ній. Це часто питання не лише інтелектуальної, але й моральної чесності та моральної мужності” [2].

Пізнавальний інтерес до власної особистості зумовлений необхідністю людини в самоорієнтації та самореалізації, самоствердженні та самовдосконаленні у процесі спільної діяльності та взаємного спілкування з іншими. У певних умовах моральне самопізнання стає відносно самостійним процесом, що вимагає від суб’єкта повної концентрації уваги та напруження розуму, відчуттів, волі. Але для того, щоб зрозуміти себе, зовсім не обов’язково віддалятися від людей, тому що бажаючий цього завжди й будь-де зможе усамітнитися у власній душі, – справедливо замітив Марк Аврелій [1]. Відхід від “світської суєти” в постійно хворобливе самокопання нікому ще не допоміг осягнути свою моральну сутність. Водночас час від часу виникає необхідність наодинці з собою розібратися у своїх суперечливих спонуках та вчинках, критично проаналізувати допущені помилки, підвести риску під зробленим та пережитим, намітити плани на майбутнє.

Людина не лише має право на усамітнення, але і потребує його, щоб періодично зосередитися на своєму внутрішньому житті. Аутокомунікація – здібність обговорювати з самим собою пройдений шлях та перспективи, аналізувати потаємні думки та відчуття. Необхідно відрізняти самотність як форму соціального відчуження особистості, що переживається як стан відчуженості, від необхідності в усамітненні, необхідному дорослій людині для нормальної рефлексії, самооцінки, самовдосконалення. Не дивлячись на суцільно інтимний характер, діалогічне спілкування індивіда з собою у процесі морального самопізнання залишається соціальним за своїм походженням та методами функціонування, специфічним чином

відтворювати у загальних рисах зміст та структуру пізнання інших людей у процесі морального спілкування з ними.

Принципове обмеження пізнавальних можливостей людини стосовно до самої себе веде до приниження та викривлення життєвих функцій самосвідомості, означаючи заперечення її можливості усвідомлювати те, що вона думає, відчуває, робить та свідомо творить себе за законами добра.

Гіпертрофоване самопізнання відірвано від спілкування з оточуючими неминуче паралізує моральну активність особистості, вироджуючись в безплідне самокопання. І чим більше остання зосереджується на самій собі, тим вона більше духовно бідніє, тим менш важливим об'єктом пізнання стає для себе та для інших.

Специфічні труднощі самопізнання ще не дають основ для висновку про те, що воно завжди залишається на рівні практичного знання, – не в силі піднятися на рівень науки. По-перше, емпіричні знання особистості про себе, включені у вигляді самоусвідомлення у соціологічні, психологічні, етичні дослідження, стають необхідною умовою наукової вірогідності останніх. По-друге, чим вищий теоретичний рівень наших знань про людську природу, тим більша вірогідність того, що цілеспрямоване самодослідження дозволить кожному досягати об'єктивно-істинного знання про себе.

К. Ушинський справедливо відмічав, що розумно мисляча людина стосовно до себе неодмінно виступає як історик, філософ і психолог, адже кожен робить спостереження над власним розвитком, над своїми психічними процесами; кожен робить досліди у психічній сфері та осмислює результати з цих дослідів [6]. Ми не лише попадаємо у різні ситуації, але і самі обираємо та створюємо їх, приймаючи рішення й здійснюючи вчинки, піддаючи себе "випробуванню на міцність", перевіряючи власну моральну надійність, "експериментуючи" над собою, завдяки чому ще краще пізнаємо свої моральні потенції. Опора на моральну практику та знання основ сучасної психології буде сприяти все більш правильному та науково обґрунтованому розумінню особою моральної сутності своєї поведінки й характеру.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бех І. Д. Моральність особистості: стратегія становлення. – К., 1991. – 167 с.

2. Ващенко Б. Виховний ідеал. – Полтава : ПДУГУ, 1992. – 190 с.

3. Диянова З. В., Щеголева Т. М. Самосознание личности. – Иркутск, 1998. – 127 с.

4. Кон И. С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. – М. : Политиздат, 1996. – 191 с.

Григоренко О. П., Григоренко Л.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ – ФЛАГМАН
РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ…… 56

Гуменюк О. В.
ФРІДРІХ НІЦШЕ “АНТИХРИСТИЯНИН”……. 67

Гундерук Л. М.
САМОПІЗНАННЯ ЯК ПОШУК ІСТИННОГО “Я” ОСОБИСТОСТІ….. 72

Єсюнін С. М.
ПРАВОСЛАВНА ПРЕСА ПОДІЛЛЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТ……... 77

Завальнюк К. В., Вітюк О. О.
ЦЕРКОВНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ
АРХІЄПИСКОП МОДЕСТ (ДАНИЛО СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ)……. 82

Захар’єв В. А.
РЕЛІГІЙНІ ПЕРЕКОНАННЯ ГРАФА-РЕФОРМАТОРА
ІГНАЦІЯ СЦІБОР МАРХОЦЬКОГО…… 88

Іваневич Л. А., Трембіцький А. М.
ПОДОЛЯНИН ОЛЕКСІЙ ПОТУЛЬНИЦЬКИЙ – ПРОТОПРЕСВІТЕР
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СІРАКУЗИ……... 100

Комарніцький О. Б.
СТУДЕНТСТВО Й УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ
В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ…….. 110

Костенко Д. В.
ВІЧНІ ЦІННОСТІ ХРИСТИЯНСТВА ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ…. 122